

Funkce umění

Jako téma své práce jsem si vybrala pojem funkce umění. V úvodu své práce vytvořím stručné slovníkové heslo, které bude reprezentovat, jak budu ve své práci s tímto pojmem pracovat. To poté v navazujícím textu rozvedu více do šířky. Zaměřím se na jednotlivé funkce, kterých může umění nabývat, a na příkladu terapeutické funkce umění ukážu, že jednotlivé funkce umění mohou být velmi specifické a uplatňovat se i mimo umění samotné.

Funkce:

1. Obecně je to vztah závislosti mezi dvěma nebo více proměnnými.
2. V sociologickém pojetí může nabývat různých významů. Je pokusem odpovědět na otázku, co plní ve společnosti jaký *účel*, k jakému *účelu* slouží.
3. *Důsledek*, který určitá aktivita, proces nebo existence nějakého soc. faktu má pro celek sociální struktury¹.

Funkce umění: vztah umění k recipientovy a k sociální skupině, kde umění způsobuje změny v psychice lidí.

Na funkce umění může být nahlíženo jako na odpovědi na otázku, k čemu nám umění slouží, jaký má důsledek na společnost jako celek a na člověka jako individuum. Umění zasahuje do všech sfér společnosti, má nesporný vliv na celý sociální systém. Není tedy možné přesně vyjmenovat a určit všechny funkce umění. Můžeme se pouze pokusit vytvořit jednotlivé obecné kategorie či skupiny jako funkce estetické, výchovné, ekonomické, biologické, sociální nebo psychologické. Můžeme také jmenovat jednotlivé specifické funkce jako funkce agitační, ekologická, expresivní, humanizační, ideologická, integrační, komunikační, kulturní, morální, náboženská, poznávací, relaxační, zábavná. Umění se vyznačuje svou mnohofunkčností, nikdy tak nebude výčet funkcí úplný. Jednotlivé funkce se mění v čase, prostoru i sociálním kontextu. Jednotlivé umělecké dílo může nabývat pouze jednu funkci² nebo několik zároveň, původně zamýšlená funkce se může změnit na jinou.

Není tak divu, že se určití myslitelé a později akademici snažili přijít na to, zda jde určit, která funkce umění má největší význam, která funkce je hlavní a převládá nad ostatními, zda je možné sestavit nějakou hierarchii. Tyto otázky si kladly již v antice, kdy umění mělo hlavně napomáhat ke správné výchově a podpoře ctnosti. Poté se začínají objevovat názory, že nemusí jenom prospívat, ale může taky pobavit. Ve středověku je výrazně zastoupena funkce náboženská, zvláště v křesťanství bylo umění silně využíváno k upevnění lidí ve víře. Funkcí umění se zabýval také například F. Schiller, který vidí umění jako prostředek ke kultivování a humanizování člověka. Pro Hegela je zase potřeba umění potřebou člověka o sebepoznání. Umění je také součástí národního sebeuvědomění a napomáhá tak k rozvoji myšlenky národního státu. Umění však nejen spojuje, ale důležité také je, že společnost i diferencuje. Může oddělovat jednotlivé národy, společenské vrstvy, vytvářet subkultury.

To je jen malý nástin toho, jak se pohled na umění v čase mění a jak může ovlivňovat společenské dění. Tyto příklady však ukazují spíše funkce společenské, působící na velké celky. Opakem pak jsou funkce individuální a psychologické působící na jednotlivce. Jako konkrétní příklady se dají uvést funkce kompenzační, emocionální, utěšující, kreativní, osvobozující, expresivní. Všechny tyto vyjmenované funkce ve větší či menší míře zasahují také do funkce terapeutické, které je příkladem funkce umění, která zasahuje do jiné sféry než je umění samotné. Pro mnoho uměnovědců je nejdůležitější při umělecké tvorbě funkce estetická, kterou kladou na první místo (např. J. Mukařovský). Tento příklad je vybrán právě proto, že funkce estetická je při této umělecké tvorbě zcela ztrácí svůj význam.

Funkce terapeutická a arteterapie

¹ Definice podle R.K.Mertona

² Tedy umění, které nemá cíl mimo sebe, silně preferuje funkci estetickou, tzv. umění pro umění.

Terapeutická funkce umění souvisí s teorií a praxí léčby uměním a vyvinula se ve 40. letech 20. století v Americe. Zabývá se souvislostí mezi uměleckým vyjádřením a duševním stavem člověka. Používá se nejen v psychiatrii, ale také pedagogice, v oblasti péče o invalidy, seniory či drogově závislé.

Důležité je říci, že umělecká tvorba je zde pouze prostředkem, nikoliv cílem, nevznikají tak plnohodnotná umělecká díla. Na estetické hodnotě výtvaru nezáleží. Jde pouze o usnadnění navázání kontaktu mezi pacientem a terapeutem, o vyjádření emocí, vzpomínek, obav, myšlenek, které poté pomáhají při další fázi terapie. Tato terapie pomáhá při diagnóze problému, při komunikaci, sebevyjádření, kompenzaci krizových stavů, startuje skupinový proces a pomáhá uzdravovat.

Příkladem je arteterapie, která může probíhat individuálně nebo skupinově a využívá při svém léčebném působení kreslení, malování a modelování. Umělecký projev je pro pacienty prostředkem sdělení něčeho, co jinak slovně vyjádřit nedokážou. Cílem je vyjádřit zadané téma graficky, poté jsou pacienti požádáni o vysvětlení (co se snažili zachytit, na co se soustředili). Tématy jsou často vlastní minulost, přítomnost nebo budoucnost, vlastní vztahy, nálada, cíle a podobně. Arteterapie je do velké míry závislá na osobnosti terapeuta a jejich techniky se tak můžou od sebe odlišovat. Dalšími metodami psychologického léčení využívajícími umění mohou být muzikoterapie, choreoterapie, psychopantomima, biblioterapie nebo psychodrama.

Závěrem můžeme shrnout, že funkce umění z velké části spočívá v jeho účelnosti. Některé funkce umění jsou přítomné vždy, některé se objevují jen zřídka. V průběhu historického vývoje se mění, některé vznikají a jiné zanikají, vždy jsou však závislé na sociálním kontextu, ve kterém se vyskytují.

Zdroje:

HENCKMANN, Wolfhart , Konrad LOTTER. *Estetický slovník*. Praha: Svoboda, 1995.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2007.

KULKA, Jiří. *Psychologie umění*. Praha: Grada Publishing, 2008.